

Lasten ja nuorten arjen digitaalisuus huomioitava EU:n tietosuoja-asetuksen toimeenpanossa

EU:n yleistä tietosuoja-asetusta aletaan soveltaa 25.5.2018. Tietosuoja-asetuksen tavoitteena on ollut parantaa lasten suojaa henkilötietojen käsittelyssä ja se asettaa uusia vaatimuksia nuorille suunnatuille verkkopalveluille. Yksi asetuksen mukanaan tuomista uusista vaatimuksista on, että alle 16-vuotiaat eivät voi jatkossa käyttää esimerkiksi sosiaalisen median palveluita ilman huoltajiensa lupaa. EU:n jäsenmailla on kuitenkin mahdollisuus säätää kansallisesti alemmasta ikärajusta, joka voi alimmillaan olla 13 vuotta.

Tietosuoja-asetuksen täytäntöönpanoa valmisteleva työryhmä on pitänyt mahdollisena joko 13 tai 15 vuoden ikärajan asettamista. Asiasta on keskusteltu runsaasti myös muissa jäsenmaissa ja Pohjoismaista ainakin Ruotsi ja Norja ovat päätyneet 13 ikävuoteen. Lastensuojelun Keskusliiton kyselyssä lapsille ja nuorille n. 80 % vastaajista piti 15 vuotta alhaisempaa ikärajaa parhaana vaihtoehtona.

Tietosuoja-asetuksen toimeenpano on tasapainoilua lapsen suojelun ja osallistumisoikeuden välillä. Tietosuoja-asetukseen liittyvässä keskustelussa on esitetty huolta siitä, että mikäli huoltajien lupaa koskeva ikäraja asetetaan korkealle, se vaikuttaa kielteisesti lasten ja nuorten yksityisyyteen ja osallistumisen oikeuteen. Osallisuus digitaalisessa kulttuurissa on lapsille ja nuorille merkittävä osa arkea, ilmaisua ja oppimista sekä vertaissuhteiden muodostumista. **Esitämme, että kyseinen ikäraja asetetaan 13 vuoteen.**

Ikärajan asettamisen lisäksi ratkaistavana useita avoimia kysymyksiä

Ikärajan asettaminen on kuitenkin vain yksi lasten oikeuksien toteutumiseen verkkomaailmassa vaikuttava toimenpide. Keskeistä on, miten muut lasten kannalta merkittävät tietosuoja-asetuksen velvoitteet toteutuvat käytännössä. On esimerkiksi tuotu esille, että useiden verkkopalveluiden ehdot ovat lapsen näkökulmasta vaikeaselkoisia. Lasten tulee saada verkkopalveluissa tarvitsemaansa tietoa ymmärrettävällä tavalla, jotta he tietävät, mihin ovat sitoutumassa ja mihin heidän henkilötietojaan kerätään. Tätä edellyttää myös tietosuoja-asetus.

Tietosuojatyöryhmän mietintö jättää avoimeksi useita lasten oikeuksien kannalta keskeisiä kysymyksiä, joihin tarvitaan vastauksia ennen kuin asetusta aletaan soveltamaan. Esimerkiksi miten huolehditaan siitä, että huoltajan suostumuksen varmentaminen mahdollistaa lapsille verkkopalveluiden käytön yhdenvertaisesti. Riskinä esimerkiksi luottokortilla tapahtuvassa varmentamisessa on, että se syrjii perheitä heidän sosioekonomisen asemansa perusteella. Lisäksi voi eteen tulla tilanteita, jossa lapsen vanhemmat asuvat erillään mutta ovat molemmat lapsensa huoltajia ja erimielisiä lapsensa verkkopalvelun käytön suhteen. Riittääkö yhden huoltajan suostumus tällaisessa tilanteessa ja jos riittää, niin kumpi heistä päättää?

Tietosuoja-asetuksen johdannossa määritellään, että "Vanhempainvastuunkantajan suostumuksen ei olisi oltava tarpeen tarjottaessa ennalta ehkäiseviä palveluja tai neuvontapalveluja suoraan lapselle". Tätä ei ole kuitenkaan huomioitu asetuksen artikloissa ja jättää siten tulkintavaraa. Tietosuoja-asetus jättää myös tulkinnanvaraa siihen, mikä on ennalta ehkäisevä palvelu tai neuvontapalvelu. Käytännössä useat Suomessa toimivat tuki- ja neuvontapalvelut käyttävät kaupallista alustaa toimintaympäristönään. Lapsille ja nuorille jatkossakin tulee varmistaa pääsy laadukkaisiin matalan kynnyksen tuki- ja neuvontapalveluihin verkossa.

Mediakasvatus välttämätöntä lasten oikeuksien toteutumiseksi

Tietosuoja-asetus tulee vaikuttamaan verkkopalveluiden käyttöön ja digitaalisiin toimintamahdollisuuksiin. Lasten ja nuorten osallisuus ja oikeus turvallisiin mediaympäristöihin ja digitaaliseen osaamiseen vaativat pitkäjänteistä työtä ja yhteistä vastuunkantamista. Mediakasvatus on entistä keskeisemmässä roolissa, jotta lapset ja nuoret voisivat käyttää verkkopalveluita turvallisesti ja mielekkäällä tavalla. Vahvaa panostusta tarvitaan lasten ja nuorten mediakasvatuksen lisäksi huoltajien ja ammattilaisten taitojen ja tietoisuuden vahvistamiseen.

Digitaaliseen osallisuuteen ja mediaympäristöissä tarvittavien taitojen harjoittamiseen kannustavat myös uudet varhaiskasvatussuunnitelmien ja esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteet. Tietosuoja-asetuksen toimeenpanossa on huomioitava myös kasvatuksen ja opetuksen parissa toimivien ammattilaisten mediakasvatustyön sujuvuus kotien ja koulujen yhteistyön tukea unohtamatta.

Myös YK:n lapsen oikeuksien komitea on suositellut verkkopalvelujen kehittämisessä yhteistyötä kansalaisyhteiskunnan kanssa ja korostanut mediakasvatuksen merkitystä. Mediakasvatus ja sen kehittäminen vaativat viranomaisten ja kolmannen sektorin moniammatillista yhteistyötä.

Kansalaisyhteiskunnan toimijoita tulee mediakasvatuksen saralla tukea.

Yhteistyö ICT-yritysten kanssa tärkeää

Yhteistyötä tulee vahvistaa myös valtion, kansalaisyhteiskunnan ja ICT-yritysten välillä. Useat ICT -toimijat ovatkin jo pohtineet lapsen oikeuksia omassa yritystoiminnassaan. Tietosuoja-asetuksen toimeenpano jättää kuitenkin epäselväksi sen, kuinka yrityksiä tuetaan ja valvotaan tietosuoja-asetuksen noudattamisessa. Yhteistyötä eri sektoreiden, valtion, ICT-toimijoiden ja kansalaisyhteiskunnan, välillä on vahvistettava erityisesti siten, että lasten oikeus tietoon ja sananvapauteen turvataan myös alle 13-vuotiaille lapsille.

Lapsivaikutusten arviointi tulee tehdä jatkovalmistelussa

Tietosuoja-asetuksen toimeenpanon ja tietosuojalain valmistelussa on kuultu eri asiantuntijoita ja viranomaistahoja. Lapsilta ja nuorilta, joita uudistus mitä suuremmissa määrin koskee, ei ole kysytty heidän mielipiteitään. Pidämme välttämättömänä, että jatkovalmistelussa tehdään perusteellinen lapsivaikutusten arviointi. Se mahdollistaa sen, että lapsen oikeuksia verkkomaailmassa voidaan tarkastella kokonaisvaltaisesti sekä ottaa etukäteen huomioon toimeenpanon kannalta olennaiset asiat. Lapsivaikutusten arviointiin kuuluu olennaisena osana lasten ja nuorten näkemysten selvittäminen.

Lisätietoja:

Mediakasvatuksen suunnittelija Rauna Rahja, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 050 337 4948.

Asiantuntija Minna Kylmälahti, Pelastakaa Lapset ry, 050 432 2356.

Erityisasiantuntija Kirsi Pollari, Lastensuojelun Keskusliitto, 050 439 8823

Helsingissä 8.9.2017

Pääsihteeri Anna Munsterhjelm, Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry

Talous- ja hallintojohtaja Kari Vuorinen, Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry
Toiminnanjohtaja Hanna Heinonen, Lastensuojelun Keskusliitto ry
Pääsihteeri Milla Kalliomaa, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry
Suunnittelija Sonja Hernesniemi, Mediakasvatusseura ry
Pääsihteeri Hanna Markkula-Kivisilta, Pelastakaa Lapset ry
Pääsihteeri Marja-Riitta Ketola, Suomen UNICEF ry